

A JÓLÉTI ÁLLAM KÖZGAZDASÁGTANA

Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet
és a Balassi Kiadó
közreműködésével

Készítette: Gál Róbert, Medgyesi Márton

Szakmai felelős: Gál Róbert

2011. január

A JÓLÉTI ÁLLAM KÖZGAZDASÁGTANA

Sillabusz

Gál Róbert, Medgyesi Márton

A kurzus rövid tartalmi összefoglalója

Ha adott időpontban (keresztmetszetben) nézzük, a jóléti állam intézményei az egyenlőtlenségekkel és a szegénységgel foglalkoznak. Ha figyelembe vesszük, hogy a szegénységi kockázatok és a megszerzett jövedelem nem egyformán oszlanak el az életpályán, akkor inkább azt gondolhatjuk, hogy a jóléti intézmények elsősorban az életpálya-finanszírozás eszközei. Az aktív korúak sokkal több erőforrást adnak át az inaktív korúaknak (gyerekeknek és időseknek), mint amekkora a generációkon belüli erőforrás-átcsoportosítás jövedelmi csoportok között. Sőt, az is kimutatható, hogy a generációkon belüli jövedelem-átadás számottevő része is az életpálya-finanszírozási rendszer hiányosságait korrigálja, és nemek között zajlik.

A kurzus két részre oszlik. Az első részben először a szegénység és a jövedelem-egyenlőtlenség értelmezésével, mérésével valamint e két jelenség jellemző nemzetközi trendjeivel foglalkozunk. Ezután pedig áttekintjük a szegénységnyhítással illetve jövedelemkiegyenlítéssel foglalkozó intézmények működésének hatásosságát, költségeit valamint a működtetés során jelentkező tipikus politikai jelenségeket.

A második részben megnézzük, miként módosítja a már ismert problémakört és módszereket, ha a jóléti rendszert nem keresztmetszetben, hanem az életpálya mentén vizsgáljuk. Megnézzük milyen új mérőeszközök adódnak (intergenerációs statisztika), miként változnak a politikai gazdaságtani modellek, ha a szereplők különböző életkorban vannak és nem csak jövedelmük szerint különböznek egymástól, milyen újabb költségtényezők jelentkeznek (termékenységi hatások, újraelosztás életpályák között) és milyen új normatív kérdések merülnek fel.

A kurzus heti négyórás foglalkozásokra lebontott tematikája

1–2. hét: Társadalmi egyenlőtlenségek

Bevezetés

A jóléti állam működésének elemzése keresztmetszetben és hosszmetsetben. A jóléti állam: Robin Hood és/vagy malacpersely.

Jövedelemegyenlőtlenség

Jövedelem és fogyasztás, mint a jólét proxijai. A jövedelem-eloszlás grafikus elemzése: Pen-parádé, sűrűségfüggvény, eloszlásfüggvény, Lorenz-görbe. A jövedelemegyenlőtlenség mérése a jövedelemeloszlás szóródását jellemző mutatókkal (töréspont-arányok, az egyes jövedelemkategóriák jövedelmének összevetése, relatív szórás). A Gini-koefficiens definiálása. A jövedelemegyenlőtlenség mérésének axiomatikus megalapozása: axiómák és az általánosított entrópia index-család. A középosztály helyzete és a jövedelemeloszlás polarizáltsága.

Jövedelemegyenlőtlenség Magyarországon

A jövedelemegyenlőtlenség alakulásának trendjei Magyarországon, nemzetközi összehasonlításban.

Kötelező irodalom:

Tóth I. Gy (2005): *Jövedelemeloszlás*. Budapest: Századvég, 245–85.

Ajánlott irodalom:

Jenkins, S. (1991): The measurement of income inequality. In: Osberg, L. (szerk.): *Economic inequality and poverty: international perspectives*. Armonk NY: ME Sharpe, 3–38.

Medgyesi M. (2010): Jövedelemeloszlás nemzetközi összehasonlításban. Megjelent: Kolosi T. és Tóth IGy: *Társadalmi Riórt, 2010*. Budapest: Táarki.

OECD 2008: The Distribution of Household Income in OECD Countries: What Are its Main Features? Ch1. in OECD: Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries OECD 2008

3. hét: Szegénység

A szegénységi küszöbszámok típusai, abszolút és relatív szegénységi küszöbök definiálása. A szegénység alapvető mérőszámai: szegénységi ráta, szegénységi rés. Az alapvető mérőszámok problémái és a szegénységmérés axiomatikus megalapozása. Axiómák és a Sen-index és Foster–Greer–Thorbecke index-család. Tartós és átmeneti szegénység. Többdimenziós szegénységindikátorok. A szegénység alakulásának trendjei Magyarországon, nemzetközi összehasonlításban.

Kötelező irodalom:

Spéder Zsolt: A szegénység változó arcai – Tények és értelmezések. Századvég Kiadó, 2002 (3. és 4. fejezet, 47–97. oldal)

Ajánlott irodalom:

Hajdú O. (1997): *A szegénység mérőszámai*. Budapest: KSH, 13–28.

Lelkes Orsolya (2008): Szegénység az Európai Unió országaiban 2005-ben. Megj: Kolosi Tamás és Tóth István György: Társadalmi Riport 2008, Társadalmi Riport Budapest

Ravallion, M. (1998): *Poverty lines in theory and practice*. Washington DC: The World Bank LSMS Working Papers 133.

4. hét: Adók és transzferek keresztmetszeti újraelosztási hatása

Univerzális vagy célzott támogatások? A transzferek célzásának módszerei: jövedelemteszt, proxy teszt, földrajzi, demográfiai ismérvek alapján való célzás, önszelekció. A támogatások progresszivitásának grafikus jellemzése: koncentrációs

görbe. A támogatások egyenlőtlenségi hatásának mérése: koncentrációs index, Kakwani-index, Suits-féle progresszivitási mutató.

Kötelező irodalom:

OECD 2008: How Much Redistribution Do Governments Achieve? The Role of Cash Transfers and Household Taxes Ch4. in OECD: Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries OECD 2008

Ajánlott irodalom:

Benedek, D. és Scharle Á. (2006): A „100 lépés” családtámogatást érintő elemeinek hatása a gyermekes családok jövedelmeire in: Kolosi, T., Tóth I.Gy. és Vukovich Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 2006, Társki, Budapest.

Creedy, J.: Fiscal Policy and Social Welfare. Edward Elgar, 1996.

5. hét: A transzferek célzásának költségei

A támogatások célzásának előnyei és hátrányai. Célzási hibák: elsőfajú és másodfajú hiba. A támogatások célzásának költségei. Egyéni költségek, stigmatizáció. Ellenőszüntözési hatások: munkaösztönzés, termékenység, privát transzferek. A transzferek célzásának társadalmi költségei: adminisztratív költségek.

Kötelező irodalom:

Ehrenberg, R. E. és Smith, R.S.: Korszerű munkagazdaságtan. *Elmélet és közpolitika*, Panem kiadó, 2008., 6. fejezet, közpolitikai alkalmazások.

Irodalom:

Firle R., Scharle Á., Szabó P. A (2007): A rendszeres szociális segély munkakínálati hatása megj. Fazekas, K., Cseres-Gergely Zs., és Scharle Á. (szerk.) Munkaerőpici Tükör 2007. MTA KTI, Budapest.

Grosh, M., del Ninno, C., Tesliuc, E. és Ouerghi, A. (2008) : For Protection and Promotion. The Design and Implementation of Effective Safety Nets. The World Bank, Washington D.C.

6. hét: A keresztmetszeti jövedelem-újraelosztás politikai gazdaságtana

Miért van jövedelem-újraelosztás a demokratikus országokban? 1. a kedvezményezettek többségben vannak: jóléti kiadások a közvetlen demokráciában: a medián szavazó elmozdulása a választójogi reformok és a demográfiai változások következtében.; a jövedelemegyenlőtlenségek hatása a jóléti állam méretére. A jövedelemtesztelt transzferek politikai gazdaságtana. 2. A kedvezményezettek kisebbségben vannak: miért hajlandó a társadalom többsége a kisebbségnek transzfereket adni?

Kötelező irodalom:

Mueller, Dennis (2003): Public Choice III Cambridge University Press, 511–523. oldal (21.2.2 és 21.2.3. fejezet).

Ajánlott irodalom:

Meltzer, A. H. and S. F. Richard. 1984 1: A Rational theory of the Size of Government The Journal of Political Economy (89) 5:914–927.

Gelbach, Jonah B. and Pritchett, Lant (2002): "Is More for the Poor Less for the Poor? The Politics of Means-Tested Targeting," Topics in Economic Analysis & Policy: Vol. 2: Iss. 1, Article 6.

7. hét: Keresztmetszet vs. hosszmetset

A jövedelmi és fogyasztási pálya diszkrepanciája. Életpálya-finanszírozás generációk közötti erőforrás-átcsoportosítás révén: a jóléti rendszer, mint életpálya-finanszírozás. Az intergenerációs transzferlánc fennmaradásának feltételei.

Az életpálya-finanszírozás alternatív intézményei. A jóléti intézmények szerepe az életpálya-finanszírozásban egyes országokban. Családi-kisközösségi formák; a család, mint életjáradék-piac. Családi generációkról társadalmi generációkra: a jóléti rendszer felemelkedése. Aszimmetrikus társadalmasítás; externális hatások a gyermeknevelésen; az ellentétes irányba áramló erőforrások arányai politikai döntéssé válnak.

Kötelező irodalom:

Barr, N. (2001): *The welfare state as piggy bank*. Part 1. Oxford: University Press.

Ajánlott irodalom:

Lee, RD (2000): Intergenerational transfers and the economic life cycle: A cross-cultural perspective. In: Mason, A. és Tapinos, G. (szerk.): *Sharing the wealth*. Oxford és New York: Oxford University Press. 1–56.

Cigno, A (1993): Intergenerational transfers without altruism. *European Journal of Political Economy* 9, 505–518.

Rangel, A. (2000): Forward and backward intergenerational goods: a theory of intergenerational exchange. *NBER Working Papers* 7518.

Gál R.I. (szerk.)(2003): *Apák és fiúk és unokák*. Budapest: Osiris, 1. fejezet.

Gál R.I., Iwasaki, I. és Széman Zs. (szerk.)(2008): *Assessing intergenerational equity*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 187–196.

8. hét: Generációk közötti erőforrás-átcsoportosítás és a (jóléti) állam intervenciója

A jóléti állam programjai nem szegénységet enyhítenek, hanem az életpálya inaktív szakaszait finanszírozzák. A (jóléti) állam egy régről ismert intézményrendszerbe avatkoznak be: az intervenció pozitív és negatív hatásai.

Változó életciklus-finanszírozási arányok. Az erőforrások elosztásának politikai gazdaságtana, ha a választók különböző életkorúak. Újraelosztás teljes életpályák között. Eladósodás a jövő terhére: a nem-szavazási életkorúak (és meg nem születettek) képviselőjének hiánya. Eladósodás és társadalombiztosítás: implicit és explicit adósság. Intézményi reformjavaslatok.

Ajánlott irodalom:

Mason, A és Lee RD (2011): Population aging and the generational economy: Key findings. Megjelent: Lee, RD és Mason, A (szerk.): Population aging and the generational economy: A global perspective. Abingdon UK: Edward Elgar. <http://www.ntaccounts.org/web/nta/show/Population%20aging%20and%20the%20generational%20economy%3A%20A%20global%20perspective>

Poterba, JM (1998): Demographic Change, Intergenerational Linkages, and Public Education. *American Economic Review* 88, 315–320.

Persson, T. és Tabellini, G. (2002): Political economics and public finance. In: Auerbach, A.J. és Feldstein, M. (szerk.): *Handbook of public economics* Vol. 3. Amsterdam: Elsevier, 1549–1659.

Hills, J. (1995): The welfare state and redistribution between generations. In: Falkingham, J. és Hills, J. (szerk.): *The dynamic of welfare. The welfare state and the life cycle*. Hemel Hempstead: Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf, 32–61.

Bommier, A, Lee, R, Miller, T and Zuber, S (2010): Who wins and who loses? Public transfers accounts for US generations born 1850–2090. *Population and Development Review* 36 (1): 1–26.

Holzmann, R., Palacios, R. and Zviniene, A. (2004): Implicit pension debt: issues, measurement, and scope in international perspective. Washington DC: *The World Bank Social Protection Discussion Paper Series* 0403.

Gál R. I. és Tarcali G. (2003): Nemzedékek közötti újraelosztás. In: Gál R.I. (szerk.): *Apák és fiúk és unokák*. Budapest: Osiris, 87–102.

9. hét: Humántőke-beruházás a jóléti rendszerben

A családok humántőke-beruházási döntésének elemzése. Mennyiben befolyásolja a szülői jövedelem a gyermekekre irányuló humántőke-beruházást? A szülői jövedelem hatására vonatkozó hipotézisek: effektív anyagi korlát vs. „szülői stressz”. Az empirikus vizsgálatok nehézségei. Társadalompolitikai lehetőségek: feltétel nélküli készpénz-támogatás, feltételes jövedelemtranszfer, korai fejlesztés.

Kötelező irodalom:

Kertesi G. és Kézdi G. A foglalkoztatási válság gyermekei. MTA KTI Munkagazdaságtani Füzetek 2005/5

Ajánlott irodalom:

Becker, G. és Tomes, N. (1986): Human capital and the rise and fall of families. *Journal of Labor Economics* vol.4. part 2. S1–S39.

Carneiro, P. és Heckman, J. J. (2002): Human Capital Policy, *NBER Working Paper*, No. 9495

Fiszbein, A. and Schady, N. (2009) Conditional Cash Transfers: Reducing Present and Future Poverty. Policy Research Report series, Development Research Group, World Bank, Washington DC.

Mayer, S. (1997): *What Money Can't Buy. Family Income and Children's Life Chances*. Harvard University Press.

10. hét: A gyermeknevelés externális hatásai; a jóléti rendszer és a termékenység

Ellentétes irányú erőforrások a jóléti államban és a háztartásban. Osztzkodás a gyermeknevelés költségein. A gyermek, mint magánjóság, és mint közjóság. A gyermek, mint tartós fogyasztási jóság, és mint beruházási jóság: a gyermekvállalás "időskori biztonság" hipotézise. A Caldwell-hipotézis. A nyugdíjrendszer, a családtámogatások és az oktatás hatása a gyermekvállalásra: elméletek és empirikus vizsgálatok. Egyéni optimum és a népességnövekedés arany szabálya: túlnépesedés és a társadalmak öregedése. A

családtámogatások pozitív elmélete: szegénységnyhítés vagy a gyermekvállalás növelése. Újraelosztás gyermekszám szerint.

Kötelező irodalom:

Cigno, A és Werding, M (2007): *Children and pensions*. Cambridge MA: MIT Press, xvii-xxiii (Introduction).

<http://mitpress.mit.edu/books/chapters/0262033690intro1.pdf>

Ajánlott irodalom:

Demeny, P. (1987): Re-linking fertility behavior and economic security in old age: A pronatalist reform. *Population and Development Review* 13(1), 128–32.

Werding, M (2008): *The Economics of the Family and Its Policy Implications: Why Should We Care About Fertility Outcomes?* Munich: CESifo, kézirat.

Letablier, M-T, Luci, A, Math, A and Thévenon, O (2009): *The Costs of Raising Children and the Effectiveness of policies to support parenthood in European countries: a Literature Review*. Brussels: European Commission.

Gábos A (2003): A családtámogatási rendszer termékenységi hatásai – vizsgálati módszerek és nemzetközi kutatási eredmények. In: Gál R.I. (szerk.): *Apák és fiúk és unokák*. Budapest: Osiris, 51–65.

11. hét: A generációk közötti erőforrás-átcsoportosítás politikai gazdaságtana

A keresztmetszeti és a hosszmetzeti kontextusban feltett kérdések különbsége. Az aktuális és a még hátralévő élettartam során jelentkező következmények figyelembe vételére épülő modellek különbsége. A Browning-modell. Modellek, amelyekben a választók csak életkoruk szerint, illetve amelyekben életkoruk és jövedelmük szerint is különböznek egymástól. A Tabellini-modell. Egy egyszerű lobby-modell (Olson) alkalmazása a jóléti állam politikájával kapcsolatos kérdésekre.

Ajánlott irodalom:

Browning, EK (1975), „Why The Social Insurance Budget Is Too Large in a Democracy” *Economic Inquiry* 13(3): 373–388.

Galasso, V és Profeta, P (2002), „The Political Economy of Social Security: A Survey” *European Journal of Political Economy* 18: 1–29.

Olson, M (1965): *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge MA: Harvard University Press.

Tabellini, G (2000), „A Positive Theory of Social Security” *Scandinavian Journal of Economics* 102: 523–545.

12. hét: A generációk közötti igazságosság speciális problémái

Az intergenerációs transzferlánc által felvetett speciális etikai kérdések. A főbb igazságosság-elméletek és válaszaik e speciális kérdésekre. Az intergenerációs transzferáramlás arányszabályai. A később születettek nem tudják befolyásolni a korábbiak életét és nem tudják véleményezni a korábbi generációk őket is érintő döntéseit. Megköveteli-e az igazságosság, hogy figyelembe vegyük a későbbi generációk érdekeit: Az optimális diszkontráta. Részesülhet-e egy generáció a későbbi gazdasági növekedés eredményeiből: eladósodhat-e a szóban forgó generáció a később születettek számlájára a kiszámítható gazdasági növekedés körülményei között? Rawls: az igazságos megtakarítás elve. Az igazságos kamatrátá. Ki viselje a demográfiai átmenetek költségeit? Az intergenerációs alkotmány.

Ajánlott irodalom:

Medgyesi M. (2005): Az intergenerációs transzferlánc speciális etikai kérdései. Budapest: Kézirat.

Gosseries, A. és Meyer, L. (2009): Introduction: Intergenerational justice and its challenges. In: Gosseries, A és Myer, L. (szerk.): *Intergenerational justice*. Oxford and New York: Oxford University Press.

Buchanan, J. M. (1987): The ethics of debt default. In: Buchanan, J. M., Rowley, C.K. és Tollison, R.D. (szerk.) *Deficits*. Oxford: Basil Blackwell, 361–73.

Rawls, J. (1997/1971): *Az igazságosság elmélete*. Budapest: Osiris, 342–52.

13. hét: Az életpálya-finanszírozás statisztikai indikátorai

Intergenerációs statisztikai indikátorok. Keresztmetszeti és hosszmetzeti statisztika. Előrejelzés keresztmetszeti adatokból. Nemzeti transzfeszamlák. Korosztályi elszámolás. Keresztmetszeti és életpályahozamok a nyugdíjrendszerben és lehetséges általánosítások;

Ajánlott irodalmak:

Auerbach, A. J., Gokhale, J. and Kotlikoff, L. J. (1991a): Generational accounts – a meaningful alternative to deficit financing. Cambridge MA: *NBER Working Paper* 3589.

Settergren, O. and B.D. Mikula (2005): The rate of return of pay-as-you-go pension systems: A more exact consumption-loan model of interest. In: R. Holzmann and E. Palmer (eds.), *Pension reform*, 117–42. Washington DC: World Bank.

Mason, A., Lee, R., Tung, A-C., Lai, M-S. és Miller, T. (2006): Population aging and intergenerational transfers: introducing age into National Accounts. Washington DC: *NBER Working Papers* 12770.

Fenge, R and Werding M (2003): Ageing and fiscal imbalances across generations: Concepts of measurement. Munich: *CESifo Working Papers* 842.

Gál RI, Törzsök Á, Medgyesi M, Révész T (2005): Korosztályi számlák Magyarországon, 1992–2001. *PM Kutatási Füzetek* 14. Budapest: Pénzügyminisztérium.